

Esimiehen avajaispuhe 13. 3. 1954

Seuramme 78. toimikauden puitteisiin sattui ylen harvinaislaatuinen tapaus: vanhin elossa oleva fennougri, norjalainen lappologi ja suomenkielen tutkija Just Knud Qvigstad täytti 4. 4. 1953 sata vuotta. Kotikielen Seuralla oli ilo edustajansa professori Paavo Ravilan välityksellä ojentaa juhlijalle tuona päivänä hänelle omistamansa Virittäjän vihko, jossa 17 Qvigstad'n oppilasta — eturivissä Suomen Akatemian jäsen professori Yrjö Toivonen — julkaisi hänen kunniakseen tutkielmiaan. Voimme yhtyä niihin sanoihin, jotka prof. Ravila juhlahihkomme omistuskirjoituksen lopussa lausui: »Ultima Thulen suuri tietäjä täyttää nyt sata vuotta. Mielemme on täynnä syvää kunnioitusta ja kiitollisuutta, sillä me olemme kaikki hänen oppilaitaan ja jo meidän opettajamme ovat kaikki olleet hänen oppilaitaan. Hänen tavalliset inhimilliset mittasuhteet ylittävä elämäntyönsä kantautuu meidän ohitsemme kauas tulevaisuuteen.»

Viime kalenterivuoden tietämiin on ajoittunut useita Kotikielen Seuran harrastusalaan luettavia julkaisuja. Vuosi sitten kiinnitin tällä paikalla huomiota suomalaisten sananlaskujen harrastuksen lisääntymiseen. Aloittaaksemme nytkin tästä seikasta on todettava, että sen jälkeen on ilmestynyt uusi todiste, joka puhuu samaan suuntaan: dosentti Matti Kuusi on saanut julkisuuteen yli puolituhsivuisen teoksensa »Vanhan kansan sananlaskuviisaus» — »suomalaisia elämänohjeita, kansanaforismeja, lentäviä lauseita ja kokkapuheita vuosilta 1544 — 1826», teoksen, johon sisältyy paitsi täydellisyyteen pyrkivää, toisinnotkin käsittävää luette-

loa Turun paloa edeltäneen ajan sananparsimuistiinpanoistamme myös noin 50- sivuinen tieteellinen tutkimus »Suomalaisten sananlaskujen keruun ja harrastuksen historiaa Mikael Agricolaista Elias Lönnrotin edeltäjiin». Tämä laajalla ja tarkalla hakemistolla varustettu teos on sekä itse vinyt eteenpäin sananlaskustoamme selvittelevää folkloristista tiedettä että samalla antanut vastaisen tutkimuksen käteen uusia aseita. — Kun useat kansanrunouden ja suomen kielen opiskelijat näinä aikoina ovat valinneet laudaturtutkielmansa aiheen sananlaskuston alalta, voimme syystä odottaa, että tämä elpynyt harrastus yhä vastedeskin on kantava myös näkyviä hedelmiä. Viime vuonnahan saimme tällaisista tutkielmista seuramme kokouksissa kuulla kaksikin näytettä, kun maisteri Sinikka Virolainen esitti tyylilhavaintojaan kannaksenkarjalaisesta kansankielestä, etenkin sananparsista, ja ylioppilas Paavo Pulkkinen otteita erään pohjoissavolaisen pitäjän sananparsistoon kohdistuneesta niimikään tyylipiillisestä tutkimuksesta.

Ripeänä ja taitavana kansanmurteidemme tekstinäytteiden tallentajana tunnettu tohtori Pertti Virtaranta sai kahden aikaisemman vastaavanlaisen kokoelmansa »Vanha kansa muistelee» (1947) ja »Hämeen kansa muistelee» (1950) lisäksi viime vuonna julkisuuteen kaksi uutta kielennäyteteosta: »Sana ei sammaloidu» (Päijänteen ympäristön hämäläispitäjistä, 462 sivua) ja »Elettiinpä ennenkin» (Satakunnasta, 331 s.); viimeksimainittu Tyrvään Sanomain, muut Werner Söderström Oy:n kustantamia. Voidaan liioittelematta sanoa, että nimenomaan lauseopillisen

tutkimuksen tarpeiksi ei milloinkaan ennen ole suomen kielestä pelastettu talteen niin yksityiskohtaisen tarkkaa ja runsasta aineistoa kuin tri V. näissä julkaisuissaan on pelastanut. Esim. »Suomen kansan murrekirjan» tekstit, vaikka niiden sisällyksellinen mielenkiinto usein on suurempikin kuin improvisoitujen magnetofonitalenteiden, eivät vedä kielellisessä luontevuudessa ja luotettavuudessa vertoja tri Virtarannan teksteille. Tässäkin tapauksessa on paikallaan todeta, että tuleva syntaktinen tutkimus saa iloita entistä käyttökelpoisemmista apuneuvoista, jotka on ojennettu sen ulottuville varsinaisten tieteellisten järjestöjen ulkopuolelta.

Kielemme äännehistorian tutkimus on saanut merkittävän lisän professori Lauri Postin lähes 100-sivuisessa kirjoitelmassa »From Pre-Finnic to late Proto-Finnic» (FUF 31), jossa varhais- ja myöhäiskantasuomen välisenä aikana tapahtuneet lukuisat äänne muutokset ovat joutuneet uuden, ensimmäistä kertaa yhtenäisestä näkökulmasta lähtevän, kokoavan selityksen kohteeksi, selityksen, joka varmasti tulee hedelmöittämään tämän sangen kauan sovinnaisesti paikallaan polkeneen äännehistorian osan vastaista selvittelyä. Kielemme sanahistoriallisia seikkoja valaisee professori Andrus Saaresten Suomi-kirjassa ilmestynyt noin 40-sivuinen, aikaisemmin julkisuudessa tuntemattomakin aineista sisältävä kirjoitelma »Länsi-Viron sanaston suhteesta suomen kieleen». Toisen lähisukukielemme liivin tuntemusta lisää maisteri Väinö Kyrölän toimittama ja suomennoksin varustama E. N. Setälän keräämä kokoelma »Näytteitä liivin kielestä» (SUST 106, 530 sivua), kokoelma, jonka vanhimmat tekstit ovat saaneet 65 vuotta odottaa painatustaan ja joka kuuluu SUS:n

suurenmoisen tulokselliseksi osoittautuneeseen suomalaisten tutkimusmatkailijain saaliiden julkaisuohjelmaan. Toinen saman ohjelman puitteissa niinikään viime vuonna julki päässyt teos, intendentti Tyyni Vahterin toimittama ja selityksin varustama »Obinugri-laisten kansojen koristekuosit», jonka aineiston ovat keränneet August Ahlqvist, U. T. Sirelius, Artturi Kannisto ym. (216 suurta sivua ynnä 200 kokosivun liitekuva, niistä suuri osa hienoja monivärikuvia). Tällä lähinnä esineellisen kansatieteen piiriin kuuluvalla, pääosaltaan prof. Artturi Kanniston perusteellisiin, meille ylen kaukaisen suomalais-ugrilaisen kansasirpaleen vogulien keskuudessa puoli vuosisataa sitten suorittamiin keräyksiin perustuvalla ainesjulkaisulla näyttää olevan yllättävän arvokasta annettavaa myös primitiivisen sosiologian, jopa välillisesti kenties ihmiskunnan vanhimman henkilön nimestön alkuperän tutkimukselle. Samoin kuin seuramme nuoriin jäseniin kuuluva maisteri Asko Vilkuna viime vuosikokouksessa pitämässään esitelmässä saattoi prof. Kanniston vogulilaiskeräelmän nojalla tuoda esiin merkillisen vakuuttavan lisän eräiden Suomen *pyhä*-alkuisten paikannimien synnyn selvittelyyn, samoin professori Kustaa Vilkuna on eräässä julkisessa esitelmässään huomauttanut siitä, kuinka mielenkiintoisia viittauksia vogulien koristekuosien sosiologis-lingvistisestä analyysistä voidaan odottaa totemismin ongelmien ja sitä tietä ehkä juuri myös omien suomalaisten sukunimiemme vanhimman kerrostuman tulkitsemiseen. Jos nämä odotukset toteutuvat, saisimme taas merkillisen todisteen siitä, että ne nuoret kotikielenseuralaiset, jotka ennen ensimmäisen maailmansodan aikoja intomielisesti uhrasivat parhaita vuosiaan Siperian

raukoilla rajoilla, eivät lopultakaan — kuten pessimisti on joskus saattanut pelätä — olleet lähteneet merta edemmäksi kalaan. Heidän pyyteen idealisminsa näkyy voivan kasvaa mitä reaalisimpia hedelmiä aivan kohtoisimmalle oman kansamme kulttuurin syntyprobleemien selvittämiseksi. Tässä yhteydessä en malta olla huomauttamatta, että kunnianarvoisan Suomalais-ugrilaisen Seuramme julkaisu toiminta kokonaisuudessaan on kohottanut tämän tieteellisen seuran harvinaiseen arvoluokkaan ei vain uralilaisella ja altailaisella vaan yleensäkin kielitieteellis-etnologisella alalla. Sillä on julkaisujensa sekä laadun että määrän suhteen vain harvoja tasavertaisia kilpailijoita koko maailman tieteellisissä järjestöissä. SUS:n edustamien tieteiden laajalla kilpatantereella Suomi ei ole pieni maa eivätkä suomalaiset vain suurenkansojen saavutusten hyväksikäyttäjiä. Tästä koko kansallemme kunniankaasta tosiasista on Tyyni Vaherin teos jälleen rohkaiseva näyte.

Kun vielä mainitsen Nykysuomen sanakirjan 736-sivuisen II osan (j—k alkuiset sanat), professori Martti Rapolan kansantajuistieteellisen »Risikoista riipomia», joka on »uusi sarja pakinoivia tutkielmia» ja muodostaa jatkos hänen 6 vuotta sitten ilmestyneelle teokselleen »Kieli elää», sekä maisteri Elvi Erämetsän toimittaman tuiki tarpeellisen luettelon vv.1933-1950 ilmestyneistä suomen kielen sanoja koskevasta etymologisista kirjoituksista (»Verzeichnis der etymologisch behandelten finnischen Wörter» II, jatkoa 20 v. aikaisemmin ilmestyneelle Kai Donnerin samannimiselle, vuoteen 1932 ulottuvalle luettelolle), voimme katsoa viimeksi kulu-

nutta vuotta seuramme toimialalla kirjallisilta aikaansaannoksiltaan ilahduttavan satoisaksi.

Näiden saavutusten eräänlaisena vastapainona työalamme on samaisen toimikauden kuluessa kokenut myös luonnolliseen elämänmenoon välttämättä kuuluvia, mutta tällä kertaa tavallista lukuisampia henkilömenetyksiä. Norjalaisen nestorin Qvigstad'n sadas elinvuosi kaatoi hautaan hänen maanmiehensä ja jo eläkeikäisen oppilaansa, etevän lappologin professori Konrad Nielsenin, monumentaalisen lapin sanakirjan ja verrattoman lapin kieliopin luoja, meidän kansamme hartaan ystävän, joka viimeisenä työnään sai miltei valmiiksi oivallisen, vanhahtavaan norjan kieleen tehdyn käännöksen Kalevalasta. Omista riveistämme täällä kotimaassa poistuivat niinkään pitkän työpäivän jälkeen lehtori Edvard Vilhelm Ahtia, Kalevalan laulumaiden kansankielen suurin unhosta pelastaja sekä professorit Eemil Aukusti Tunkelo ja Martti Airila, joilla molemmilla oli tutkijanharrastustensa ohella herpaantumaton mielenkiinto ja aktiivinen into kielelliseen käytännöllistä kehittämistä kohtaan, sekä vihdoinkin, vasta ikänsä keskipäivään ehtineenä, maisteri Hannes Heikki Teppo, mies, jonka suorastaan elämän pääsisällyksenä oli ahertaminen saman tarkoituserän, suomen kielen jalostamisen hyväksi.

Näihin historian lehdille siirtyneisiin, talenttinsa hyvin hoitaneisiin työmiehiin kohdistuu kiitollinen ajatuksemme tänä Kotikielen Seuran 78. vuosipäivän aattoiltana tässä heille kaikille aikanaan rakkaassa suomalaisen kirjallisuuden tyyssijassa.

LARI HAKULINEN